

John Steinbeck • Gazap Üzümleri

The Grapes of Wrath

© 1939 John Steinbeck; (renewed) 1967 John Steinbeck

Bu kitabın yayın hakları Anatolia Telif Hakları Ajansı aracılığıyla
McIntosh & Otis, Inc.'den alınmıştır.

Bu kitabın çeviri yayın hakkı Rasih Güran'ın temsilcisi
Onk Ajans Fikir ve Sanat Eserleri A.Ş.'den devralınmıştır.

İletişim Yayınları 3000 • Dünya Edebiyatı 273

ISBN-13: 978-975-05-3117-0

© 2021 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2021, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYAN Necdet Dümelli

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Robert Hallowell, "Hooverville'den Kamp Manzarası",
yaklaşık 1935

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Büşra Bakan

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

John Steinbeck

Gazap Üzümleri

The Grapes of Wrath

ÇEVİREN *Rasih Güran*

JOHN STEINBECK 27 Şubat 1902'de Salinas, Kaliforniya'da doğdu. Çocukluğunda, yaz tatillerinde Salinas civarındaki çiftliklerde çalıştı. Salinas Lisesi'nden mezun olduktan sonra 1920 ve 1926 yılları arasında Stanford Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı bölümünde okudu fakat mezun olmadan okuldan ayrıldı. Uzun süre işçilik yaptı, turist rehberi olarak çalıştı. İlk kitabı *Altın Kuşa* 1929'da yayımlandı. 1930'da Carol Henning'le evlendi. İlk kitabını *Cennet Çayırı* (1932), *Al Midilli* (1933) ve *Bilinmeyen Bir Tanrıya* (1933) takip etti. Satış başarısı yakalayan ve kendisine ün kazandıran kitabı ise *Yukarı Mahalle* (1935) oldu. Bu yıllarda, Büyük Buhran ve çiftçileri zor durumda bırakan toz fırtınaları Steinbeck'in kitaplarında önemli bir yer tutmaya başladı. *Bitmeyen Kavga* (1936), *Fareler ve İnsanlar* (1937) ve *Gazap Üzümleri* (1939) eleştirmenler, okuyucular tarafından büyük bir ilgiyle karşılandı. *Gazap Üzümleri* 1940 Pulitzer Ödülü'ne ve Ulusal Kitap Ödülü'ne layık görüldü. Romanlarının yanı sıra *Krizantemler* (1937) ve *Uzun Vadi* (1938) adlı öyküleri yayımlandı. Bu dönemde biyolog Ed Ricketts'le kurduğu dostluk, Steinbeck'e kitap yazmak için maddi ve manevi desteği sağladı. 1941'de biyolog arkadaşına yardım etmek için Meksika'ya gitti ve bu seyahat, kitapları için önemli bir kaynak oldu. 30'lu yılların ikinci yarısında yakaladığı başarıyı, 1942'de yayımlanan *Ay Batarken*'le sürdürdü. Aynı yıl, Carol'la olan evliliği sona erdi ve Gwyndolyn Conger'la evlendi. İkinci Dünya Savaşı yıllarında savaş muhabirliği yaptı. Savaş sonrasında arka arkaya *Sardalye Sokağı* (1945), *Asiler Otobüsü* (1947), *İnci* (1947) adlı kitaplarını çıkardı. 1944 ve 1946'da iki oğlu oldu: Thomas Myles ve John. 1948'de Gwyndolyn'le boşandılar ve 1950'de Elaine Scott'la evlendi. *Çılgın Dünyadan Uzak* (1951), *Cennetin Doğusu* (1952), *Tatlı Perşembe* (1954), *Ben Bir Devrimciyim* (1954), *Pippin IV'ün Kısa Süren Saltanatı* (1957), *Bir Savaş Vardı* (1958), *Kaygılarımızın Kışı* (1961) yayımlandı. 1962'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Komite, yazarın "duygudaşlık yoluyla yarattığı mizah ve keskin bir toplumsal anlayışla bir araya getirdiği gerçekçi ve yaratıcı üslubu" nedeniyle bu ödülü verdiğini açıkladı. Ardından *Köpeğim Charley ile Amerika Yollarında* (1962) ve *Amerika ve Amerikalılar* (1966) yayımlandı. 1966'da, dedesinin de yaşadığı ve hayatını kaybettiği topraklara, İsrail'e seyahat etti. 1968'deki grip pandemisinde, New York'ta, 20 Aralık'ta kalp yetmezliğinden hayatını kaybetti.

*Bu kitabın
yazılmasını dileyen
CAROL'a
ve kitabı yaşayan
TOM'a*

Oklahoma'nın bütün kırmızı topraklarına ve külrengi topraklarının bir kısmına son bir-iki hafif yağmur düştü. Bu yağmurlar çatlamış toprağı delememi. Sabanlar derecik izleri boyunca dolaşip durdular. Bu son yağmurlar mısırlara çabucak boy attırdı. Yol kenarlarında yoncalar ve otlar bitirdi. Böylece, külrengi topraklar ile koyu kırmızı topraklar yeşil bir örtü altında kaybolmaya başladı. Mayısın sonlarında gök donuklaştı. Sonra, baharda gökte top top asılı duran bulutlar da kayboldu. Güneş, boy atan mısırların üzerinde her gün biraz daha çok parladı, sonunda her yeşil yaprağın kenarında kahverengi bir çizgi belirdi. Bulutlar bir-iki kere daha ortaya çıkıp kayboldular ve bir daha görünmediler. Yoncalar kendilerini korumak için daha yeşilleştiler ve çoğalmadılar artık. Toprağın üstü kabuk tutmuştu... İnce, sert bir kabuk... Gök donuklaştıkça toprak da donuklaştı. Kırmızı topraklar pembeleşti, külrengi topraklar beyazlaştı.

Toprak ufak, kuru akıntılarla dere yataklarına doldu. Sincaplar, karıncaaslanları küçük heyelanlara sebep oldu. Kızgın güneş her gün vurdukça, taze mısırların yaprakları sertliklerini kaybettiler. Önce biraz büküldüler, sonra, yaprağın ağırlığını taşıyan damarlar zayıfladıkça, aşağı doğru sarktılar. Haziran gelmişti, güneş daha kızgın parlıyordu. Mısır yapraklarındaki kahverengi çizgiler çoğal-

miş, orta damarlara doğru yayılmıştı. Yoncalar ağarmış ve köklerine doğru kıvrılmışlardı. Hava açıktı, ama gök eskisinden daha donuktu ve toprak her gün biraz daha donuklaşıyordu.

Nihayet işçi kabilelerinin geçtiği, tekerleklerin öğüttüğü ve at nallarının dövdüğü yolların katı kabukları çatladı, toz haline geldi. Hareket eden her şey havaya toz kaldırıyor: Yürüyen bir adamın beline kadar hafif bir sis tabakası yükseliyor; bir yük arabası, korumalıklarının üstüne kadar toz havalandırıyor, bir otomobil ardından bir bulut kaldırıyor ve toz ancak uzun bir süre sonra yatışıyordu.

Haziranın yarısı geçti; Teksas ve körfez taraflarından büyük büyük bulutlar yükseliyordu. Yukarıda, kocaman, yağmur getiren bulutlar... Tarlalardaki adamlar bulutlara baktılar, havayı kokladılar, rüzgârın esip esmediğini anlamak için ıslak parmaklarını kaldırdılar. Bulutların yükseldiğini gören atlar da huysuzlandılar. Yağmur bir parça serpiştirdi, sonra hemencecik başka yerlere doğru uzaklaşıp gitti. Yeniden o soluk gök, yeniden o kızgın güneş... Yalnız, düşen yağmur damlalarının tozlarda açtığı çukurcuklar ve mısırların üzerinde berrak damlalar, o kadar.

Yağmur bulutlarının arkasından onları kuzeye doğru iten hafif bir rüzgâr çıktı... Kurumuş mısırlara hafif hafif çarpan bir rüzgâr... Ertesi gün rüzgâr arttıkça arttı... Fırtınalarla kesilmeyen, durmadan esen bir rüzgârı bu. Yollardaki tozlar döne döne havaya kalıyor; etrafa yayılıyor, tarlaların kenarındaki çalılıkların ve yola yakın tarlaların üzerine çöküyordu. Artık rüzgârın şiddeti büsbütün artmış, sertleşmiş ve mısır tarlalarında, yağmurlardan kalma kabuğa da işlemeye başlamıştı. Gökyüzü yavaş yavaş birbirine karanışan tozlarla kararmıştı. Rüzgâr toprağı yaladıkça tozları yerden kaldırıyor ve uzaklara götürüyordu. Rüzgâr şiddetini arttırdı. Yağmurlardan kalan kabuk da dağıldı; tarlalardan toz bulutları kalktı ve havaya, yavaş yavaş yükselen bir duman halinde gri tüyler sürükledi. Mısırlar rüzgârı boğuşuyor, kuru ve hışırtilı sesler çıkarıyordu. En ince tozlar tekrar toprağı inmiyor, karararak gökyüzünde kaybolup gidiyordu.

Rüzgâr daha da arttı. Taşların altını süpürüyor; saman çöplerini, kuru yaprakları, hatta toprak parçalarını bile sürüklüyordu ve

buñlar rüzgârın yönüne uyarak tarlaların üzerinden uçuşup duruyorlardı. Hava ve gök kararmıştı. Aradan, kıpkızıl bir güneş parlıyordu. Havada sıkıntılı, boğucu bir hal vardı. Rüzgâr bütün gece her an biraz daha artan bir hızla esti, mısırların diplerini kazıdı ve mısırlar zayıf düşen yapraklarıyla rüzgârla savaşmaya çalıştılar. Sonunda köklere kadar sokulan rüzgâr mısırları söktü. Her mısır sapı bitkin bir halde rüzgâr yönüne doğru toprağa yattı.

Gün ağarmış, ama gündüz olmamıştı. Külrenği gökyüzünde duran kırmızı bir güneş, alacakaranlık bir ışık veren sönük, kırmızı bir yuvarlaktı. Gün ilerledikçe bu alacalık yeniden karanlığa döndü. Rüzgâr yere yatırdığı mısırların üzerinde bağıyor, haykırıyordu.

Erkekler ve kadınlar evlerine tıklılmışlardı. Dışarıya çıktıkları zaman burunlarına mendil bağıyorlar, gözlerini tozdan korumak için etrafı kapalı gözlükler takıyorlardı.

Geceleyn ortalık yeniden zifiri karanlık oldu; yıldızlar toz bulutunu delemiyor, pencerelerden sızan ışıklar da evlerin bahçelerinden öteye geçemiyordu. Toz şimdi büsbütün havayla karışmış, hava ve toz bulamacı olmuştu. Evlerin her yanı sımsıkı kapatılmış; kapıların, pencerelerin kenarları bezle tıkanmıştı. Ancak toz o kadar inceydi ki havada görünmüyordu bile. Çiçeklerden dağılan polenler gibi sandalyelerin, masaların ve tabakların üstlerini kaplamıştı. Köylüler omuzlarındaki tozları silkip duruyorlardı. Kapı eşiklerinde ince, tozdan çizgiler vardı.

Gece yarısı, rüzgâr uzaklaşıp gitti ve her tarafı sessizlik içinde bıraktı. Tozlu hava, sesleri sisten fazla boğuyordu. Köylüler rüzgârın durduğunu yataklarında işittiler, saldırının durmasıyla uyandırlar. Kıpırdamadan yattılar, dikkatle sessizliği dinlediler. Horozlar öttü, ama hava horoz seslerini de boğdu. Köylüler yataklarında debeleniyorlar ve sabahın olmasını bekliyorlardı. Havadaki tozun ancak uzun bir süre sonra yatışacağını bilirlerdi. Sabahleyn toz, havada sis gibi duruyordu; güneş taze kan gibi kıpkırmızıydı. Bütün gün toz gökten elenip durdu. Ertesi gün aşağıya indi. Yer pürüzsüz bir örtüyle örtülmüştü. Toz, mısırların üzerinde kaplamış, çit direklerinin tepelerinde, tellerin üzerinde birikmişti. Damları kaplamış, yoncaları ve ağaçları örtmüştü.

Köylüler evlerinden çıktı. Kızgın, boğucu havayı kokladılar ve burunlarını tıkadılar. Çocuklar da evlerinden çıktılar, ama her yağmurdan sonra yaptıklarını yapmadılar; koşup oynamadılar, bağışmadılar. Erkekler çitlerin kenarlarında durup mahvolan mısırlarına baktılar. Hızla kuruyordu mısırlar. Toz tabakasının altından ufak bir yeşillik görünüyordu sade. Adamlar hiç seslerini çıkarmıyor, pek kıvıldamıyorlardı. Kadınlar da erkeklerinin yanında oturmak üzere evlerinden çıktılar. Erkeklerin bu sefer yıkılıp yıkılmayacaklarını merak ediyorlardı. Kadınlar erkeklerin yüzlerini gizliden gizliye gözden geçirdiler. Çünkü mısırın mahvolması o kadar önemli değildi, yeter ki başka şeyler kalsındı. Çocuklar çevrede duruyorlar, çıplak ayaklarıyla tozda resimler çiziyorlar, erkekler ile kadınların ayakta kalıp kalamayacaklarını anlamak için meraklı bakışlar atıyorlardı. Çocuklar onların yüzlerine göz ucuyla bakıyorlar, sonra tozun üzerinde ayaklarıyla, dikkatler çizgiler çiziyorlardı. Atlar yalıklara su içmeye geldiler, suyun üzerindeki toz tabakasını burunlarıyla araladılar. Tarlalarına bakan erkeklerin yüzlerindeki şaşkınlık bir süre sonra kayboldu. Sert, kızgın ve kararlı bir hal aldı. O zaman kadınlar korkulacak bir şey olmadığını, adamların yıkılmayacaklarını anladılar. Ama soruyorlardı: “Ne yapacağız?” Erkeklerin cevabı sadece “bilmiyorum”du. Fakat önemli değildi. Kadınlar ortada önemli bir şey olmadığını çok iyi biliyorlardı ve onları seyreden çocuklar da bunun farkındaydı. Kadınlar ve çocuklar, erkekler yıkılmadığı sürece ortada dayanılamayacak kadar büyük bir felaketin bulunmadığını çok iyi bilirlerdi. Kadınlar evlerine, işlerinin başına gitti, çocuklar da oynamaya başladılar; ama başlangıçta biraz temkinli davrandılar. Gün ilerledikçe güneşin kırmızılığı azaldı, ışınlar tozla örtülü toprağın üzerinde titreşti. Erkekler kapı eşiklerinde oturmuş, ellerindeki değnek ve küçük taşlarla oynayıp duruyorlardı. Hiç ses çıkarmadan öylece oturup durdular, düşündüler, düşündüler.

Yol kenarındaki küçük lokantanın önünde kırmızı, kocaman bir nakliye kamyonu duruyordu. Dikey egzoz borusu kendi kendine mırıldanıyor, borunun ucunda hemen hemen görünmez derecede hafif, çelik mavisi bir duman dolaşıyordu. Yeni bir kamyondu bu. Kırmızı boyası pırl pırlıdı. Üzerinde otuz santimetrelilik harflerle şunlar yazılıydı: OKLAHOMA ŞEHİRİ NAKLİYAT ŞİRKETİ. Çift lastikleri yepyenyidi, büyük arka kapılarının kulplarına pirinçten kilitler vurulmuştu. Kapıları ve pencereleri ince telle örtülü lokantada bir radyo, dinleyen kimse olmadığından sesi kısılmış, bir dans havası çalmaktaydı. Küçük bir vantilatör kapının üzerindeki yuvarlak deliğinde dönüyor, sinekler pencere ve kapılardaki tellere çarparak vızıldayıp duruyorlardı. İçeride bir adam, kamyonun şoförü, bir iskemleye oturmuş, dirseklerini tezgâhın üzerine dayamış, kahve fincanının arkasından, tek başına iş gören narin yapılı garson kızı bakıyordu. Kıza yol kenarı lokantalarının kaba ve labubali diliyle, “Üç ay evvel gördüm, bir ameliyat geçirmiş. Bir şeyini almışlar, ama nesini şimdi unuttum,” dedi. Kız, “Ben onu görelî daha bir hafta olmadı. Hiçbir şeyi yoktu. İçmediği zamanlar iyi çocuktur,” diye cevap verdi.

Arada sırada tel kapıda sinekler vızıldıyor, kahve makinesi buhar fişkırtıyordu. Garson kız makineye bakmadan aleti tuttu, kapattı.

Dışarıda, yolun kenarında yürüyen bir adam, yolun öte tarafına geçerek kamyonla yaklaştı. Kamyonun önünden yavaş yavaş geçerken pırl pırl parlayan tampona elini sürdü. Camın üstündeki “Yolcu Almaz” levhasına baktı. Bir an tekrar yoluna devam eder gibi oldu. Ama vazgeçti. Kamyonun lokantadan görülemeyen tarafındaki basamağına oturdu. Otuzundan çok göstermiyordu bu adam. Gözleri koyu kahverengiydi, aklarında kahverengi bir iz vardı. Elmacık kemikleri çıkık ve genişti. Yanaklarından, ağzının çevresinden dolaşarak, aşağı doğru güçlü, derin çizgiler iniyordu. Üst dudağı uzundu. Dişleri ileri doğru çıkmış olduğundan dudakları dişlerini kapamak için uzuyordu, çünkü bu adam ağzını daima kapalı tutuyordu. Elleri kabaydı. İri parmakları ve istiridye kadar kalın ve tırtıllı turnakları vardı. Başparmağı ile işaretparmağının arası ve avucunun içi nasırlardan pırl pırl parlıyordu.

Adamın elbiseleri yepyenydi. Ucuz ve yepyeni şeyler... Gri kasketi o kadar yeniydi ki güneşliğinin mukavvası daha sertliğini yitirmemiş ve düğmesi bile düşmemişti; yani kasket kese, havlu, mendil taşımak gibi çeşitli görevleri yaptıktan sonra alacağı biçimsiz halini henüz almamıştı. Elbisesi ucuz, kaba bir kumaştan yapılmıştı. O da o kadar yeniydi ki henüz ütü izleri bozulmamıştı. Mavi şambre gömleği kolasını kaybetmediğinden kaskatı ve dümdüzdü. Ceketini kendisine göre büyüktü, pantolonu da kısaydı; çünkü kendisi uzun boylu bir adamdı. Ceketinin omuzları aşağı doğru sarktığı halde yenileri yine kısa geliyordu. Ceketinin önü boyuna karnına çarpıyordu. Ayaklarında “ordu kalıbı” denen tarzda, yeni bir çift açık kahverengi ayakkabı vardı. Altıları çivili, topukları kenarlarından yenmesin diye atlar gibi nalliydi. Bu adam kamyonun basamağında oturmuş, kasketini çıkarmış, yüzünü siliyordu. Sonra kasketini başına koydu ve aşağı doğru çekerek güneşliğinin biçimsizliğini hazırladı. Ayaklarına gözünü ilişti. Eğildi ve ayakkabısının bağlarını gevşetti. Uçlarını da yeniden bağlamadı. Dizel motorunun egzozu mavi küçük baloncuklar halinde dumanlar çıkarak başının üzerinde patırdayıp duruyordu.

Lokantadaki müzik durdu. Şimdi hoparlörlerden bir adamın konuşması geliyordu. Garson kız radyoyu kapatmadı. Çünkü müziğin durduğunu fark etmemişti. Oynayacak bir şey arayan parmak-

ları kulağının altında bir yumru buldu. Şoföre çaktırmadan tezgâhın arkasındaki aynada yumruyu görmeye çalıştı. Saçını düzeltiyormuş gibi yapıyordu. Kamyonun şoförü, “Shawnee’de büyük bir balo verilmiş. Baloda birisini mi vurmuşlar ne. Duydun mu?” diye sordu. Garson kız, “Hayır,” dedi ve kulağının altındaki yumruyu elledi.

Dışarıda, oturan adam kalktı ve kamyonun kaputunun üstünden öte yana baktı. Lokantayı bir an seyretti. Sonra tekrar basamağa oturdu ve yan cebinden bir tütün kesesi ile bir deste sigara kâğıdı çıkardı. Yavaş yavaş ve mükemmel biçimde sigarasını sarıdı. Evirdi, çevirdi, düzeltti ve sonunda yaktı. Sonra yanan kibriti ayağının dibindeki toza atıp söndürdü. Güneş öğleye yaklaştıkça kamyonun gölgesi de küçülüyordu.

Lokantadaki kamyon şoförü borcunu ödedi, elindeki iki nikel bozuk parayı da piyango makinesine attı. Makinenin içinde dönen tekerleklerin hiçbiri yerine düşmedi. Garson kıza, “Bu makineleri de öyle ayarlıyorlar ki bir şey kazanmaya imkân yok,” dedi.

Kız, “İki saat önce birisi büyük ikramiyeyi aldı. Üç-seksen kazandı. Sen ne zaman döneceksin?” diye cevap verdi.

Şoför tel kapıyı bir süre aralık tuttu. “Bir hafta, on gün sonra,” dedi. “Tulsa’ya kadar gideceğim, herhalde çabuk dönemem.”

Kız biraz kızgınlıkla, “Sinekler giriyor içeri. Ya gir ya çık,” dedi.

Şoför, “Hoşça kal,” diyerek çıktı. Kapı arkasından çarptı. Şoför dışarıda bir süre güneşte durdu. Cebinden çıkardığı çikletin kâğıdını yere attı. İri yarı bir adamdı bu. Geniş omuzları vardı. Göbeği çıkmıştı. Yüzü kırmızıydı ve mavi gözleri daima kuvvetli ışığa bakmaktan kısık ve uzundu. Asker pantolonu giymişti ve ayaklarında uzun, bağcıklı botlar vardı. Çikleti dudaklarının ucunda tutarak tekrar tel kapıdan seslendi: “Baksana, duymamı istemeyeceğin şeyler yapma.” Garson kız arkasındaki duvarda asılı duran bir aynaya yüzünü döndü. Dişlerinin arasından bir cevap mırıldandı. Kamyonun şoförü her defasında çenesini, dudaklarını faraş gibi açarak çikleti yavaş yavaş çiğniyordu. Kocaman kırmızı kamyonu doğru giderken ağzındaki çiklete biçim veriyor, dilinin altında çeviriyordu.

Otostopçu onu görünce ayağa kalktı, kamyonun penceresinden içeri baktı. “Beni de alır mısın, bayım?”

Şoför hemen başını çevirerek bir saniye lokantaya baktı. “Camın üstündeki ‘Yolcu Almaz’ yazısını görmedin mi?”

“Elbet gördüm, ama insan yine de iyi insan olur isterse... Zengin pezevenğin biri ona böyle yazılar koydursa bile.”

Yavaş yavaş kamyona yerleşmekte olan şoför bu cevabı kafasındaki parça parça inceliyordu. Şimdi bu isteği yapmazsa yalnız kötü bir insan olmakla kalmayacak, aynı zamanda bir yazı koymaya zorlanmış ve arkadaş almasına izin verilmemiş bir adam durumuna da düşmüş olacaktı. Eğer otostopçuyu kabul ederse, birdenbire iyi bir insan olacak ve herhangi zengin bir pezevenğin, istediği zaman fırlatıp atacağı soydan bir adam olmadığını gösterecekti. Tuzağa düştüğünü anlıyor, fakat nasıl kurtulacağını bilmiyordu. İyi bir insan olmak istiyordu. Tekrar lokantaya baktı. “Virajı dönünceye kadar basamağın yanında çömel, dur,” dedi.

Otostopçu çömelerek gözden kayboldu ve kamyon kapısının tokmağına yapıştı. Motor bir an gürlledi. Vites dişlileri birbirine geçti, koca kamyon hareket etti. Birinci vites, ikinci vites, üçüncü vites, sonra büyük bir gürültüyle artan sürat ve dördüncü vites... Yol, kamyona yapışmış olan adamın altında sersem edici bir biçimde bulanıklaşıyordu. Bir mil sonra yolun ilk virajına geldiler. Kamyon yavaşladı. Yolcu ayağa kalktı, kapıyı araladı, sıyrılarak içeri girdi. Şoför gözlerini aralayarak, içeri giren adamı süzmeye başladı. Sanki düşüncelerini ve izlenimlerini beyninde toplamadan evvel bunları çenesiyle bölüyor ve düzenliyormuş gibi çıkletini çiğniyordu. Gözlerini yeni kasketten başlayıp yeni elbiselerden kaydırarak yeni ayakkabılara kadar indirdi. Adam oturduğu yere arkasını iyice yerleştirdi. Kasketini çıkardı ve terleyen alnı ile çenesini sildi. “Teşekkür ederim dostum,” dedi. “Tabanlarım patladı be!”

Şoför, “Ayakkabıların da yeni,” dedi. Sesinde de gözlerindeki ketum ve bir şeyler ima eden hal vardı. “Yeni ayakkabılarınıla yola çıkmamalıydın. Havanın sıcaklığına baksana.”

Adam, tozlu sarı ayakkabılarına baktı. “Başka ayakkabım yok ki giyeyim,” dedi. “İster istemez bunları giyiyorum.”

Şoför, önündeki yolu kendine güvenen biri gibi sürüyordu. Kamyonun hızını biraz arttırdı. “Uzağa mı gidiyorsun?”

“Yo... Tabanlarım patlamasaydı, yürürdüm bile.”

Şoförün sorduğu soruların altında zekice bir araştırma bulunduğunu seziliyordu. Sorularıyla sanki ağlarını atıyor, tuzağını kuruyordu. “İş mi arıyorsun yoksa?” diye sordu.

“Hayır... Babamın kırk dönüm kadar bir yeri var, oraya gidiyorum. Babam ortakçıdır. Ama biz eskiden beri oradayız.”

Şoför yolun kenarındaki tarlalarda yere yatmış mısırlara ve mısırların üstlerini örten tozlara dikkatle baktı. Tozlu toprağın arasından küçük çakmak taşları görünüyordu. Şoför kendi kendine söyleniyormuş gibi, “Demek baban kırk dönüm üzerinde çalışan bir ortakçı... Yerinden edilmedi mi? Traktörler çoğalınca da mı gönderilmemiş?” diye sordu.

Otostopçu, “Bilmem, çoktandır haber almadım,” dedi.

Şoför, “Çok oluyor galiba,” dedi. Bu esnada şoför mahalline bir arı girdi ve vızıldamaya başladı. Şoför elini dikkatle uzattı, arıyı pencerenin dışına çıkmasını sağlayacak hava akımına yönlendirdi. “Ortakçıların anası ağlıyor,” dedi. “Şimdi bir traktör on ailenin işini yapıyor, onun için hepsi kapı dışarı ediliyor. Traktörler vızır vızır dolaşiyor her yanda. Ortakçılar yerlerinden atıldılar, sokaklarda kaldılar. Baban nasıl dayanıyor?”

Dili ve çenesi epeydir çiğnemediği çikletiyle o kadar uğraşıyordu ki, ağzının içinde durmadan döndürüp döndürüp çiğniyordu. Ağzının her açılışında dilinin çikleti çevirdiği görülüyordu.

“Evet, çoktandır haber almadım. Okuma yazma bilmiyordum ki mektup yazayım. Babam da bilmez okuma yazma.” Sonra birdenbire ilave etti: “Ama isteseydik öğrenirdik ya.”

“İşte mi çalışıyordun?” Şoför yeniden gizliden gizliye, rasgeleymiş gibi görünen bir incelemeye başlamıştı. Tarlalara, yanan havaya baktı ve çikletini yanağında toparladı, pencereden dışarı doğru tükürdü.

Otostopçu, “Evet,” dedi.

“Ben de öyle sanmıştım zaten... Ellerini görünce anladım. Herhalde ya kazma ya balta ya balyoz sallamışsın. Ellerin nasır içinde. Ben böyle şeylere çok dikkat ederim. Hoşuma gider.”

Adam, şoföre baktı. Kamyonun lastikleri yolun üzerinde sanki inliyor gibi bir ses çıkarıyorlardı. “Daha öğrenmek istediğin şey var mı? Sor da söyleyeyim. Merakın geçer belki.”

“Kızma kardeşim! Bir şey mi dedik? Neme gerek benim.”

“Ne istersen sor, anlatayım. Gizli kapaklı bir şeyim yok benim.”

“Kızma dedik ya be kardeşim! Gözüme çarptı da ondan sordum. Hani onu da vakit geçsin diye söyledim.”

“Dedim ya sana; her şeyi anlatırım istersen. Adım Joad, Tom Joad. Babamın adı İhtiyar Tom Joad.” Gözünü şoförden ayırmıyordu.

“Kızma be, kızma. Bir şey demedik sana be yahu!”

“Ben de sana bir şey dedin demiyorum ya,” dedi Joad. “Kimseye zararım dokunmadan kendi halinde yaşamaya çalışıyorum...”

Sustu, kurumuş tarlalara, uzakta sığağın altında hareketsiz duran sıska ağaç yığınlarına baktı. Yan cebinden tütününü ve sigara kağıdını çıkardı. Rüzgâr bozmasın diye iki dizinin arasında sigarasını sardı.

Şoför çıkletini bir fahişe kadar düzenli ve dalgın çiğniyor, önceden aralarında geçen sözlerin unutulup gitmesini bekliyordu. Sonunda havanın durulduğunu, yatıştığını görünce, “Kamyon şoförü olmayanlar halden anlamazlar,” dedi. “Patronlar kamyona kimseyi almamızı istemezler. Biz de, kovulmak istemediğimizden, benim sana yaptığım gibi yanımıza bir adam almak yerine kamyonu yapayalnız süreriz.”

“Sağ ol,” dedi Joad.

“Araba sürerken, saçma sapan şeyler yapan bir sürü şoförler vardır. Bir şoför bilirim, direksiyondayken şiir yazar. Ne yapsın, vakit başka türlü geçmez ki.”

Sözleriyle ilgilenip ilgilenmediğini ya da anlattıklarına şaşırıp şaşırmadığını anlamak için gözünün ucuyla, çaktırmadan Joad’a baktı. Joad susuyor, uzaklara, yola; toprağın üzerinde bir dalga gibi inip çıkan beyaz yola bakıyordu. Şoför sonunda, sözüne devam etti: “Bu çocuğun yazdığı şiirlerden biri aklımda. Bu şiir, kendisiyle birlikte bir sürü adamın içerek, eğlenerek, aylıklık ederek dünyayı gezmelerini anlatıyordu. Şiir nasıldı bakayım? Tüh, aklıma gelmiyor bir türlü. Şiirde öyle laflar vardı ki, ne anlama geldiğini Allah bilir. Ha! Dur, dur bakayım, bir yeri şöyleydi galiba: ‘Sonra orada gördük bir zenci, ne filin proboskisi, ne balinanın aleti, bü-yüktü onun tetiğinden’. Bu proboskis dedikleri şey burna benzer-

miş. Filin hortumu yani. Çocuk bana sözlükte gösterdi yerini. Bu sözlüğü hep yanında taşırdı kerata. Kamyonu bir yana çekip turta-sını yerken, kahvesini içerken hep sözlüğe bakardı...”

Birdenbire durdu, uzun uzun söylediği sözler kendisini yalnız hissettirmişti. Yumuk gözlerini yolcusuna çevirdi. Joad susuyordu. Şoför sinirlendi. Onu da konuşturmak istedi. “Böyle büyük laflar eden kimseler tanır mısın sen de?”

Joad, “Evet, tanırım; mesela bir papaz,” dedi.

“Bu büyük laflar insanın tepesini attırır ha! Ama papaz söylerse o zaman iş değişir. Papaza kızmak kimin aklından geçer? Bu söylediğim çocuk, delinin biriydi zaten. Ama, insanın böylesine de kızması doğru değil. Nasıl olsa o da bunları laf olsun diye söylüyordu. Kimseye zararı dokunmazdı.”

Şoförün içi rahattı artık. Hiç olmazsa Joad’un dinlediğini biliyordu. Büyük kamyonu sertçe bir viraj yaptırdı, lastikler çığlığı bastı. Şoför sözüne devam ediyordu: “Dediğim gibi, kamyon şoförleri direksiyondayken saçma sapan şeyler yaparlar. Ne yapsınlar, böyle sabahtan akşama kadar otur da, yol durmadan altından kayıp gitsin! İnsan oynatır alimallah! Adamın biri, ‘Kamyon şoförleri sürekli tıknır, yoldaki hamburgercilerde mola verip dururlar,’ demişti.”

Joad, şoförü, “Gerçekten, şoförler oralarda yaşıyorlar sanki,” diyerek tasdik etti.

“Dururlar elbet, ama yemek yemek için değil. Şoför dediğin çok acıkmaz zaten. Boyuna gitmek şoförün iflahını keser. Hiç olmazsa arada sırada lokantaların önünde durursun da, inip bir şey alırsın. Tezgâhtarla az buçuk çene çalarsın. Bir fincan çay içer, bir parça da turta yersin, biraz dinlenirsin.”

Ağzındaki çikleti yavaş yavaş çiğneyip döndürüyordu.

Joad baştan savma bir tonda, “Zor iş doğrusu,” dedi.

Şoför birdenbire Joad’a baktı. Alay edip etmediğini anlamak istiyordu. “Ne sandın ya, kazıktır kazık! Burada oturup sekiz, on, bazen on dört saat arabayı sürmek, herkese kolay gelir. Ama yol, insanı berbat eder. İnsan bir şeyler yapmak ister... Bazıları şarkı söyler. Bazıları ıslık çalar. Şirket, radyoya müsaade etmiyor. Bazıları da kafayı çekerler. Ama bu gibiler fazla tutunamaz.”

Son sözü kendisine bir çekidüzen vererek söyledi. “Ben işimi bitirmeden ağzıma bir damla içki koymam.”

“Gerçekten mi?” dedi Joad.

“Tabii. Çünkü ben ilerlemek istiyorum. Sen ne sanıyorsun? Şu mektupla ders veren kurslardan birine yazılmayı düşünüyorum. Makine mühendisi olacağım. Çok kolay, evde bir-iki saat çalışacaksın, o kadar. Bunu yapmak niyetindeyim hani! Artık o zaman kamyon sürmem. Başkalarına sürdürürüm.”

Joad yan cebinden bir viski şişesi çıkardı. “Bir yudumcuk olsun çekmez misin?”

Sesinde dalga geçer gibi bir ton vardı.

“Yo, gerçekten içmiyorum. Elimi bile sürmem. İçki içen adam sonra derslere çalışmaz, ileride benim yapacağım gibi.”

Joad şişenin mantarını açtı. İki yudum aldı, tıpayı yeniden tıka-
dı ve şişeyi cebine koydu. Şoför yerini viskinin baharatlı, sıcak ko-
kusu kaplamıştı.

Joad, “Ne bu gerginlik?” dedi. “Sevgilin yok mu?”

“Var elbet, ama daha doğrusu, işimi yoluna koymak istiyorum. Uzun zamandan beri kendimi geliştiriyorum.”

Viski, Joad’u biraz gevşetmiş gibiydi. Bir sigara daha sarıp yaktı.

“Çok yolum kalmadı,” dedi.

Şoför hemen sözüne devam etti. “İçkiye ihtiyacım yok. Hafızamı geliştiriyorum. İki yıl önce bu kurslardan birini gördüm.” Sağ eliyle direksiyona yavaş yavaş vurdu. “Örneğin, yolda bir adamı görüp geçtim, değil mi? Herife bir bakarım, o kadar. Geçtikten sonra herifin her şeyini hatırlamaya çalışırım. Elbisesini, ayakkabılarını, şapkasını, nasıl yürüdüğünü; hatta boyunu, şişmanlığını, bir yara izi olup olmadığını... Çok iyi yaparım bunu. Bütün resmi kafamda çizerim. Bazen de parmak izi uzmanı olayım, o kursu göreyim, di-
yorum. Bir insanın neler hatırlayabileceğini görsen şaşarsın.”

Joad, şişeden acele bir yudum daha aldı. Yanıp biten sigarasının son nefesini çekti, nasırlı başparmağı ile işaretparmağı arasında si-
garasının yanan ucunu ezdi. Izmariti bir hamur haline getirip pen-
cereden dışarı uzattı ve rüzgârın izmariti parmaklarından alması-
nı bekledi. Kocaman lastikler beton yolun üzerinde yüksek sesli
bir şarkı tutturmışlardı. Joad’un kara ve durgun gözleri yola bak-

tıkça neşelenmeye başlıyordu. Şoför bekledi ve kuşkuyla bakındı. Joad'un uzun üst dudağı dişlerinden yukarı doğru sıyrıldı ve Joad sessizce gülümsedi. Göğsü her gülüşünde inip kalktı. "Çok uzun sürdü biliyor musun..."

Şoför ona bakmadı. "Uzun süren ne? Ne diyorsun?"

Joad'un dudakları bir an uzun dişlerinin üzerine yayılarak kapandı, dudaklarını bir köpek gibi yaladı, iki kez, ortadan başlayarak sağa ve sola. Sesi kabalaştı. "Ne dediğimi pekâlâ anlıyorsun. İçeri girdiğim zaman beni yoklamadın mı? Bakışını gördüm." Şoför ileri doğru bakıyordu. Direksiyonu o kadar sıkı sıkıya tutmuştu ki avucunun adaleleri şişmiş ve elinin arkasının rengi atmıştı. Joad, "Benim nereden geldiğimi biliyorsun," diye devam etti. Şoför susuyordu. Joad ısrar etti: "Biliyorsun."

"Ha, evet. Elbette. Belki... Ama bana ne be birader! Ben kendi işime bakarım. Bana ne!"

Sözcükler şimdi ağzından dökülüyordu. "Ben kimsenin işine burnumu sokmam."

Birdenbire sustu ve bekledi. Direksiyonun üstündeki elleri hâlâ bembeyazdı. Pencereden içeri bir çekirge atladı, gösterge panelinin üstüne kondu. Çekirge orada oturdu ve atlamasını sağlayan açılı bacaklarıyla kanatlarını sıvazlamaya başladı. Joad uzandı, çekirgenin sert başını parmaklarıyla ezdi ve pencerenin dışındaki akıp giden rüzgâra bıraktı. Joad, parmaklarının ucundaki çekirge parçalarını temizlerken, yeniden gülümsedi. "Beni yanlış anladın, bayım," dedi. "Senden bir şey sakladığım yok. Evet, ben McAlester'daydım. Dört yıl yattım orada. Bu elbiseleri de çıkarken verdiler. Bunu biliyorsun diye sana niçin kızayım? Neden kızayım? Şimdi de iş bulmak için yalan söylemek yerine babamın çiftliğine dönüyorum."

Şoför, "Peki peki, neme gerek benim... Nereden gelersen gel, ben böyle her işe burnumu sokan insanlardan değilim," dedi.

"Amma da değilsin ha," diye yanıtladı Joad. "Kocaman burnun senden kilometrelerce ileride gidiyor. Otlara burnunu daldıran koyun gibi, sen de burnunu benim işime sokuyordun."

Şoförün suratı gerildi. "Beni yanlış anladın sen..." diye başladı söze, zayıf bir sesle.

Joad güldü. “Sen iyi bir adamsın. Çünkü beni kamyonu aldın. Evet... İşte süreyi doldurduk da çıktık nihayet. Herhalde niçin hapse girdiğimi öğrenmek istersin?”

“Bana ne... Neme gerek benim.”

“Öyle ya sana ne. Sen sade bu boku sürer durursun. Başka işle alışverişin yok. Bak, şu ilerideki yolu görüyor musun?”

“Ha!”

“Ben orada ineyeceğim. Ama biliyorum ki yaptığım şeyi öğrenmek için can atıyorsun. Ben de seni üzecek bir adam değilim ha, merak etme!” Motorun uğultusu hafifledi ve lastiklerin yol üstündeki vızıltısı azaldı. Joad şişesini çıkardı ve bir parçacık daha içti. Kamyon bir toprak yolun beton yolu kestiği bir yerde durdu. Joad dışarı atladı ve pencerenin yanında durdu. Dikey egzoz borusu, güçlülükle fark edilen mavi dumanını pıtırta halinde dışarı veriyordu. Joad şoföre doğru eğildi. “Cinayet,” dedi çabukça. “Bu da büyük bir laf ya. Yani senin anlayacağın, adam öldürdüm. Yedi sene yedim, bir olay çıkarmadığım için dört senede bıraktılar.”

Şoför Joad’un yüzünü hatırında tutmak için dikkatle baktı. “Sana bir şey sordum mu?” dedi. “Ben kendi işimden başkasına karışmam.”

“Texola’ya gidinceye kadar her uğradığım yerde anlat istersen.” Güldü. “Güle güle aslanım. Sen iyi bir adamsın, ama bana bak, şunu bil ki insan işkilli olduğu zaman sorulan şeylerin nereye varacağını ta uzaktan kestirir. Ben ağzımı açar açmaz sözü nereye getireceğini anlamıştım.”

Kamyonun kapısına avucuyla vurdu. “Beni kamyonu aldın, sağ olası,” dedi. “Hoşça kal!” Döndü ve toprak yolda yürümeye başladı.

Şoför bir süre arkasından baktı ve sonra bağırdı: “Hey, yolun açık olsun.” Joad başını döndürmeden elini salladı. Sonra motor gürlledi, vites dişlileri birbirine geçti ve kocaman kırmızı kamyon kayıp gitti.